

SILHOUETTØREN FRA ST. PEDERSTRÆDE EN IDENTIFIKATION

AF

BJØRN OCHSNER

Der er i 1830erne udført en række førstehånds silhouetportrætter af danske samtidige, men hvem der er mester for dem, har hidtil været uvist, for så vidt man uden nærmere bevis anførte to, der hver for sig skulle være ophavsmanden: C. A. Muhle og Claudius Rosenhoff.

De tidligste arbejder fra denne Janus' hånd, der kan spores inden for Det kongelige Biblioteks materiale, findes i en lille bog med det trykte titelblad: Vagabond-Selskabets Medlemmer den 11te November 1837. Bogen, der er i samtidigt halvbind, indeholder 14 silhouetter, alle herrebrystbilleder og, i dette, det eneste mig bekendte eksemplar, alle venstrevendte. De er klippet i sort glanspapir og derefter opklæbet på hvidt papir, som er overklæbet med grønt glanspapir, hvori to felter er udklippet: et stort, stående, ovalt felt foroven til silhouetten og et liggende, rektangulært felt forneden til det med blæk tegnede navn. De portrætterede er ifølge sidstnævnte: E. Skouboe, N. Hansen, I. Skouboe, C. H. Biering, M. Mörch, M. M. Hansen, E. Biering, I. G. R. Nielsen, C. A. Bregendahl, C. A. Trap, C. P. G. Kampmann, A. E. Blædel, N. G. Blædel og I. T. Petersen. Efter Niensens og Traps silhouetter er indsat et håndskrevet blad med de pågældendes data, skrevet af dem selv.

Vagabond-Selskabet var stiftet præcis to år før, den 11.11.1835, i København af brødrene Edvard og Jens Skouboe for studenter fra Nykjøbing Cathedralskole, men optog snart også falstringer, der var blevet studenter andetsteds. Ved stiftelsen var navnet „Selskabet til 'Vagabonden's Udgivelse“, idet formålet var at fremstille et blad, der kunne sendes til forældrene på Falster. Denne plan virkeliggjordes for så vidt som blanketter med trykt titelvignet „Vagabonden“ cirkulerede mellem medlemmerne i København og derpå, nogle numre ad gangen, udfyldt med lidt københavnske nyheder sendtes til cirkulation hos læserne.

Medlemmerne samledes hveranden søndag skiftevis hos hinanden. Dagens vært holdt et foredrag, der de følgende to uger cirkulerede i manuskript til diskussion ved næste møde. Hvert år på stiftelsesdagen holdtes generalforsamling og gilde. Foreningen bestod i alt fald indtil 1840.¹⁾

I maj 1838, altså et halvt år efter at Vagabond-Selskabets lille bog var blevet til, træffer vi igen vor silhouettør, en del mere rutineret og med endnu navnkundigere modeller end de unge lovende falstringer. Han udsender nu den første levering af en suite portrætsilhouetter, atter brystbilleder. På forsiden af det ved foldning dannede omslag er trykt: „Silhouet-Samling. I. Mai 1838. H. G. Clausen. A. Oehlschläger. F. C. Sibbern. H. C. Ørsted.“ Og indvendigt, på titlens bagside, læser man: „Disse Silhouetter leveres ikke i nogen bestemt Orden. Naar hele Samlingen er fuldendt, vil en saadan først være at udfinde. Silhouetteuren boer i St. Pederstræde Nr. 114, 3die Sal, og træffes altid Kl. 9–10 Formiddag.“

Der kom yderligere fem leveringer: II. Juni 1838, P. O. Brøndsted, H. N. Clausen, N. F. S. Grundtvig, J. P. Mynster; III. Juli 1838, H. C. Andersen, H. Hertz, J. L. Heiberg, Fru Heiberg; IV. August 1838, C. N. David, J. F. Schouw, Thorvaldsen, C. E. F. Weyse; V. September 1838, W. Holst, N. P. Nielsen, Madam Holst, Madam Nielsen; VI. [uden tidsangivelse], A. W. [p: J. W.] Hornemann, B. Münter, E. C. Werlauff, A. S. Ørsted. II.–IV. har indvendig kun: Silhouetteuren boer i St. Pederstræde Nr. 114, 3die Sal, og træffes altid Kl. 9–10 Formiddag. De to sidste omslag er blanke indvendig. Noget syvende omslag kendes ikke, derimod tre silhouetter, der kunne tænkes at skulle have indgået i endnu en levering på fire: H. L. Martensen, Rasmus Nielsen og Orla Lehmann. Henunder jul synes fordelingen i omslag, måske ubetrykte, at have været ændret, samtidig med at det samlede antal var svundet med to, til 22. „Dagen“ har således 11.12.1838 følgende notits: „Endskjøndt Silhouetteerkunsten i alle Tilfælde er en høist underordnet Green af de skjøne Kunster, hvis den forresten dertil kan henføres, er dog en veltruffen Silhouette af en characteristisk Profil ofte ret pikant. Vi have netop i disse Dage seet en Samling af Silhouetter, hvoraf nogle, som vare klippede efter flere af vore berømte Forfattere og talentfulde Skuespillere og Skuespillerinder, virkelig vare af en frapperende Lighed. Blandt de meest lignende ville vi tillade os at anføre Silhouetterne af Biskop Mynster, Stiftsprovst Clausen, Professorerne Schouw, Clausen og Sibbern, Thorvaldsen, Fru Heiberg og Madam Nielsen o. fl. Den hele Samling, som bestaaer af smaa Afdelinger med fire til fem Silhouetter i hver, er indlagt til Prøve i Bing og Blankensteiners Kunsthandlinger,

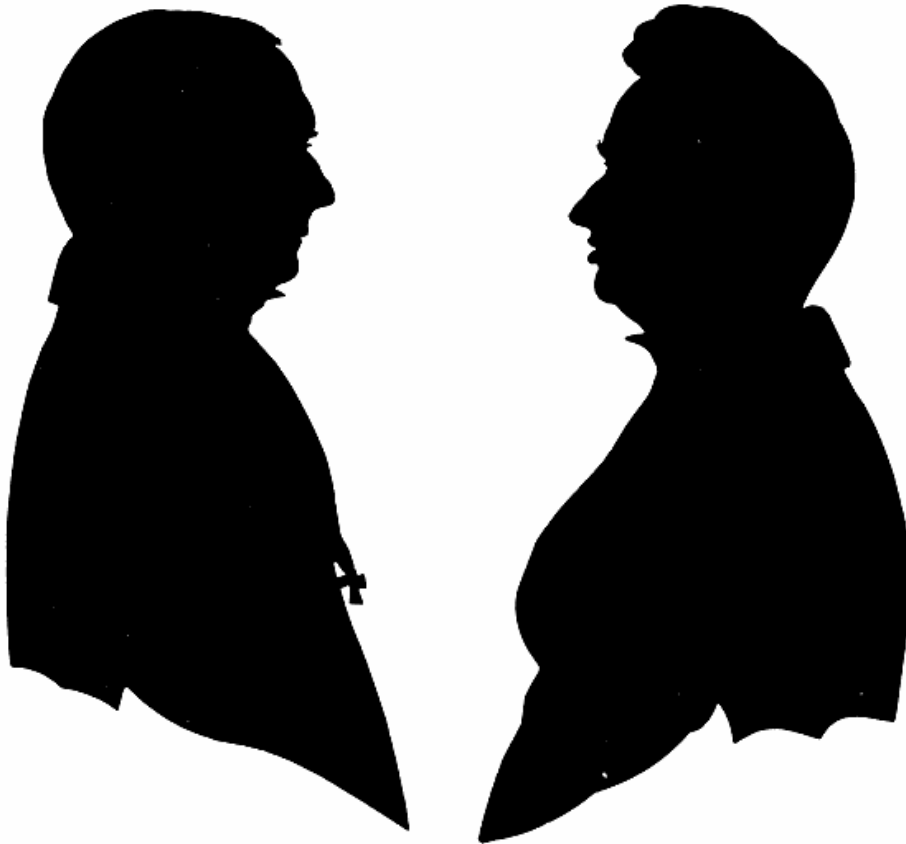

H. C. Ørsted og Bertel Thorvaldsen. De originale, i sort glanspapir klippede, silhouetter, der henholdsvis tilhører Frederiksborgmuseet og Kgl. Bibl., er 21,4 og 22,2 cm høje og således formindsket her, mens alle de andre silhouetter er vist i hel størrelse.

hvor man tillige kan gjøre Bestillinger paa dem alle eller paa enkelte Nummere. Prisen er 1 Rbd. for Exemplaret, frit tilbragt. Tages hele Samlingen (22 Stykker), er Prisen 2 Rbd. , og tages 10 paa eengang, er Prisen for disse 1 Rbd. Ligeledes kunne de, som maatte ønske selv at blive silhouetterede, behage i de ovennævnte Kunsthandlinger at opgive deres Navn, Adresse og Tiden, naar de treffes hjemme, da Silhouetteuren derefter vil indfinde sig hos dem. Betalingen for en Enkelt er 2 Rbd. , hvorfor erholdes 2 til 4 Exemplarer. Hele Familier faae det noget billigere.“ Først efter jul bringer det af Claudius Rosenhoff udgivne og redigerede „Den Frisindede“ 28.12.1838 sin notits: „Skjøndt Silhouetklipping just ikke kan henregnes til egentlige Kunstfag er det dog et ret nydeligt Talent, der især fortjener nogen Opmuntring formedelst den Billighed, hvormed dets Arbeider sædvanligviis leveres. Ere Silhouetterne gode, da have de ofte noget eiendommeligt Characteristisk ved sig, som man ikke sjeldent mangler ved selve Portraiter. – En saadan Silhouetteur, der forener Held i at træffe Ligheden med beskedne Fordringer for Udførelsen, har paa den senere Tid leveret slige Smaaarbeider, der ere til Eftersyn i Hr. Bings Kunsthandel. Han har inddeelt Silhouetterne i Samlinger, hvoraf hver indeholder 4 bekjendte Personer. Adskillige af disse ere særdeles lignende ved første Øiekast, f. Ex. Prof. David og Sibbern, Instructeur Nielsen og Mad. Nielsen, m. fl. Det er, som sagt, en Ubetydelighed, de koste, og for en Bagatel kan man anskaffe sig et heelt lille sort Billedgalleri. – Ogsaa Familier kunne blive silhouetterede for billig Priis, naar man enten aflægger Adressen i fornævnte Kunsthandel, eller henvender sig til Silhouetteuren selv, i St. Pederstræde Nr. 114, 3die Sal. Han træffes imellem 9 og 10 Formiddag.“

Fra samme tid som disse brystbilleder er nogle ganske tilsvarende helfigurssilhouetter, 21–22½ cm høje. En suite på ni: Thorvaldsen, Oehenschläger, Grundtvig, Sibbern, Mynster, Madvig, H. C. Ørsted, H. N. Clausen og Martensen, har tilhørt sognepræst i Sønder Felding Peter Sørensen (1818–1910) og ejes nu af hans grandnevø, provisor, cand. pharm. Henning Sørensen, to rammer med hver seks findes på Frederiksborg, henholdsvis: H. C. Ørsted, H. N. Clausen, Thorvaldsen, Oehenschläger, Oluf Lundt Bang, J. L. Heiberg og: Sibbern, Grundtvig, fru Heiberg, Fr. VI, Chr. VIII og A. S. Ørsted.²⁾ Kgl. Bibl. har en af Thorvaldsen.

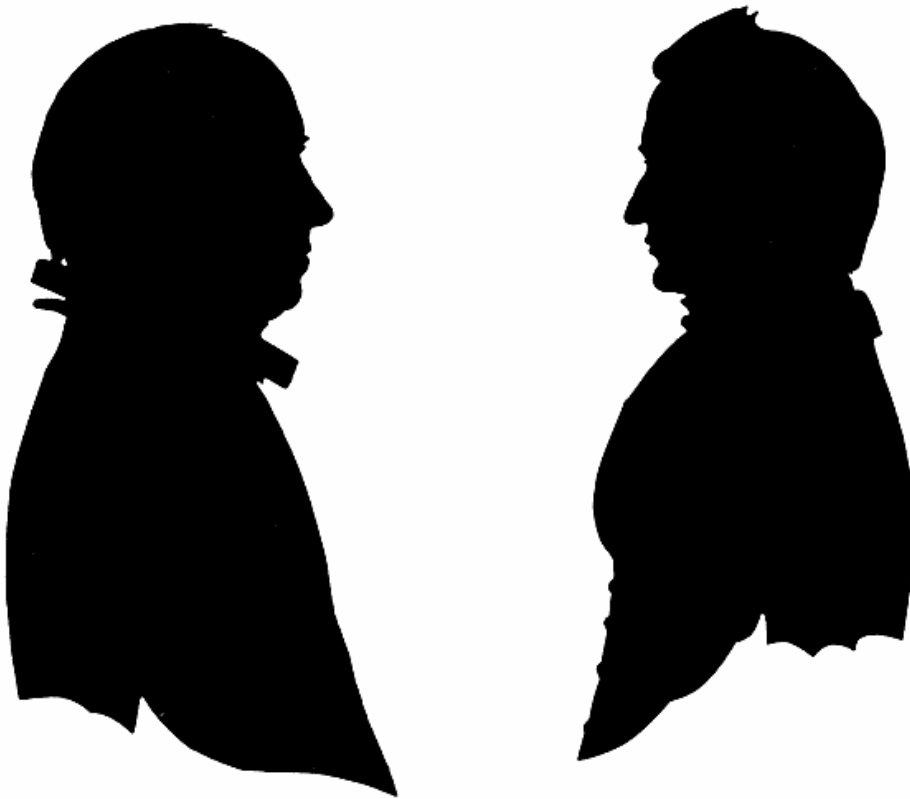
For nogle år siden fik jeg hos Bakkehuskenderen, fru Inge Nørballe, lejlighed til at se et album af ukendt proveniens, der skulle indeholde nogle gode silhouetter. De viste sig at være af silhouetterøren, vi her beskæftiger os med. På sine 1+37 folioblade rummede albummet 137 sil-

C. E. F. Weyse og Adam Ochenschläger. Kgl. Bibl.

houetter, hvoraf 6 helfigurs, resten brystbilleder, forestillende 136 personer, idet eet portræt („Waldemar Müller“) findes i to eksemplarer, det ene ubetegnet. Brystbillederne viser for det første tolv af de fjorten vagabonder, nemlig: Edvard Biering (1816–1897, læge), Nicolai Gottlieb Blædel (1816–1879, præst), Carl Bregendahl (1819–1897, kontorchef, kammerassessor), Niels Hansen (1813–1872, præst), Christian Kampmann (1816–1897, præst), Mouritz Mørch (1816–1890, provst), Mouritz Mørk Hansen (1815–1895, præst), Rasmus Nielsen (1816–1881, præst), Julius Tingberg Petersen (1818–1839, stud. theol.), Edvard Skouboe (1813–1860, boghandler, cand. phil.), Jens Skouboe (1815–1870, læge), Carl Trap (1813–1897, godsforvalter) dernæst de tre, der ikke var gengivet i bogen fra 1837 (se note 1): Immanuel Barfod (1820–1896, præst og personalhistoriker), Christian Trojel (1815–1867, overlærer) og hans broder Leonhard Trojel (1819–1914, præst) og endelig samtlige 24 berømt-

heder fra Silhouetteuren i St. Pederstræde. Dertil kommer brystbilleder af andre kendte skikkelser: Ole Bang, Caroline Amalie, Christian VIII, C. T. Engelstoft, L. Engelstoft, Frederik VI, Frederik VII, P. C. Stejneger, Hagen Hohlenberg, Caroline Kellermann, P. C. Kierkegaard, J. L. A. Kolderup-Rosenvinge, Ernst Kolthoff, Michael Lange, S. E. Larsen, Orla Lehmann, J. C. Lindberg, J. N. Madvig, H. L. Martensen, C. Molbech, J. V. Neergaard, Rasmus Nielsen (filosoffen), F. C. Petersen, C. E. Scharling, K. F. Wiborg, Rudolph Willmers, N. E. Øllgaard. Endelig er der de til albummets første ejer formentlig nærmere knyttede personer: Lovise Sophie Bergsøe, f. Bech (1810–1845, Vilhelm B.s moder, g. m. administrator, kammerråd Carl Wilhelm B.), Ferdinand Biering (1813–1879, præst), Hansine Biering, f. Petersen (1826–1892, g. m. Edvard B.), Andreas Hansen Bjerre (1798–1864, kaptajn i Studenterkorpset, cand. theol., brygger, stænderdeputeret, borgerrepræsentant), Johanne Susanne Bjerre, f. Jørgensen (1807–1852, g. m. A. H. B.), A. Bjerregaard (1821–1888, officer), Otto Bloch (1810–1892, præst), hans broder Wilhelm Bloch (1812–1887, læge), Bodinus („Oberlehrer“), Brandt („cand. theol.“, antagelig August Frederik Brandt, 1815–1893, præst), Chr. Bruun (antagelig bibliotekaren og historikeren, 1831–1906), Magdalene Bøving, Maria Djurhuus, f. Hagen (1814–1891, g. m. provst, lagtingsmand Andreas D.), J. L. Drejer (1792–1853, læge), Holger Fangel (1794–1843, læge), Niels Christian Fausing (1806–1857, præst), David Fog (1812–1878, præst), Christine Frellsen (død inden 1851), A. W. Glahn (1775–1863, præst), Otto Glahn (1813–1879, arkitekt, tømrermester), Ulrik Gram (1810–1892, lærer ved Det kgl. Døvstummeinstitut), v. Haffner (måske Waldemar Haffner, 1816–1894, oberst, forpagter af Faurskov), Elisa Hagen, f. Hall (1787–1869, g. m. skibsfører Jens Børresen H.), og hendes børn Emilie Hagen (ca. 1820–1909) og J. F. Hagen (1817–1859, teolog), Erhard Hald (1814–1861, købmand), F. C. Hillerup (1793–1861, forfatter, cand. phil.), Vilhelm Hjort (1813–1867, kommitteret, politiker), Hack Kampmann (1813–1878, embedsmand, politiker, broder til forannævnte Chr. K.), Klatte (drengkælenavn?), L. C. Larsen (1813–1873, borgmester, politiker), Luise Larsen, f. Helweg (1822–1878, g. m. L. C. L.), Hans Christian Lassen (1808–1872, præst), Lund („Forvalter“), Kristian Mantzius (1819–1879, skuespilleren, der netop i årene 1837–1842 vaklede mellem teologien og scenekunsten), Peter Joseph Mazanti (1818–1899, præst), Waldemar Müller (antagelig Waldemar Møller, 1810–1887, distriktslæge, justitsråd), Neumann, Nyholm („Student“, antagelig L. C. C. Nyholm, 1821–1901, præst), Betty Petersen, Christine Petersen, f. Bjerregaard (g. m. købmand Jens Fangel

N. F. S. Grundtvig og H. N. Clausen. Kgl. Bibl.

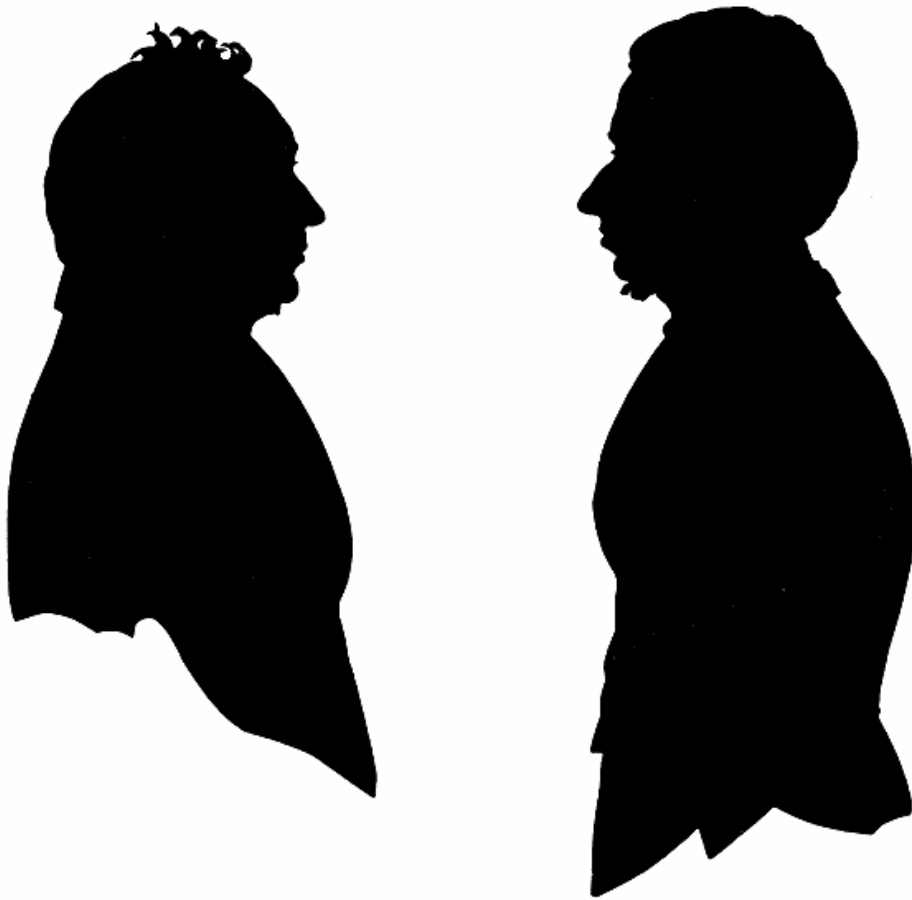
P.), Holger Petersen (antagelig søn af foregående), Jens Fangel Petersen (købmand i Odense), v. Preetzmann, Margrethe Ramus, f. Hincheldey (1777-1861, g. m. kammerråd, amtsforvalter Frans R.), Rasmussen („Forvalter“, måske Carl Magnus Rasmussen, 1818-1860, senere forpagter), Henrik Roth (1812-1886, præst), Schiern („Frøken“), Niels Frederik Bernhard Schiern (1789-1853, overfinansbogholder), Benjamin Sidenius (1774-1854, præst), hans barnebarn Emma Adelaide Sidenius, f. Sidenius (1837-1912, g. m. prokurator L. N. B. S.) og hans nevø K. B. Sidenius (1802-1856, købmand, politiker), Thrine Sidenius, f. Skouboe (1818-1880, g. m. pastor Jacob S.), Sophie Skouboe, f. Petersen (1816-1848, g. m. Edvard S.), Edward Frederik Smidt (1809-1863, kancellist, kaptajn i Studenterkorpset, medstifter af Musikforeningen i Kbh.), Louise Smidt, f. Winge (1812-1901, g. m. E. F. S.), Rikke Smidt, Frederik Sommerfeldt (1792-1873, reserveløjtnant i marinen, kontrollør, krigsråd), Ottilia Sommerfeldt (1820-1896, datter af F. S.),

P. Spang (1796–1846, præst), Simon Stallknecht (1816–1844, stud. med.), Lorents Trojel (f. 1816, landsover- samt hof- og statsretsprokurator, senere sagfører i Wisconsin under navnet L. T. Fribert), Niels Winge (1781–1850, postdirektør, konferensråd), en ubenævnt ung dame. Og endelig helfigurssilhouetterne af Bille Hansen (1833–1926, forpagter, proprietær), Frederik Hansen (1828–1886, justitsråd, ekspeditionssekretær i staldskriverkontoret), Hans Hansen (1802–1871, sidst forpagter af Ottestrup under stamhuset Giesegaard), Ludvig Hansen (1833–1851), Marie Hansen, f. Dyrlund (1805–1896, g. m. Hans H.) og Larde Hellmers, f. Hansen (f. 1831, g. m. godsejer Poul Hugo H.), de to ældste forældre til de fire yngste.³⁾

Albummet må have fået underskrifter efter sommeren 1838, da Mazanti blev student, men inden december 1840, idet alle kvinder gift fra og med denne måned, Sophie Petersen, g. Skouboe, er den første, står under deres pigenavne. Den daværende indehaver har forsynet afdødes navne med et kors. Den tidligst afdøde med således mærket underskrift er Fr. VI, død december 1839; den seneste er Oehlenschläger, januar 1850, mens N. Winge, april 1850, intet har fået. Ridderkors er tegnet til som silhouet indtil 1849, Benjamin Sidenius, mens nevøen, K. B. Sidenius's fra 1851 ikke er kommet med.

Sammenligner man silhouetterne af de tolv, der både findes i vagabondbogen fra 1837 og i albummet, er der i nogle tilfælde tale om en vis forskel, mest for M. Mørchs og E. Bierings vedkommende. Den kan vel dels skyldes de unge menneskers forandring, men nok især silhouettørens større rutine.

I Poul Bredo Grandjean: Familien Glahns Slægtbog, Kbh. 1907, findes på plancherne XXVI–XXVIII gengivet 12 silhouetter af medlemmer af familien Glahn. Den ene, af A. W. Glahn, svarer til den, der findes i albummet, uden at være efter samme eksemplar, også de elleve andre er af denne type: Adelheid Glahn, f. Radecke (1817–1903), Augusta Glahn, f. Kierboe (1818–1866), Birgitte Glahn, f. Glahn (1823–1908), Egede Glahn (1814–1898), Erasmie Glahn, f. Myhre (1820–1892), Henrik Glahn (1810–1891), Henrik Glahn (1820–1899), Johan Glahn (1813–1878), Marie Glahn, f. Blicher (1783–1862), Otto Glahn (1817–1914) og Poul Egede Glahn (1778–1846). Fra præsten og litteraturhistorikeren C. J. Brandt, der 1837–1843 var hovmester for den unge Valdemar Kolderup-Rosenvinge, stammer en snes tilsvarende silhouetter, hvoraf nogle fra St. Pederstræde serien samt følgende seks ejes af hans sønnesøn, repræsentant C. J. Brandt, København: Julius Balslev (1817–1899, præst), Marie Boesen, f. Boesen (1816–1858, g. m. provst

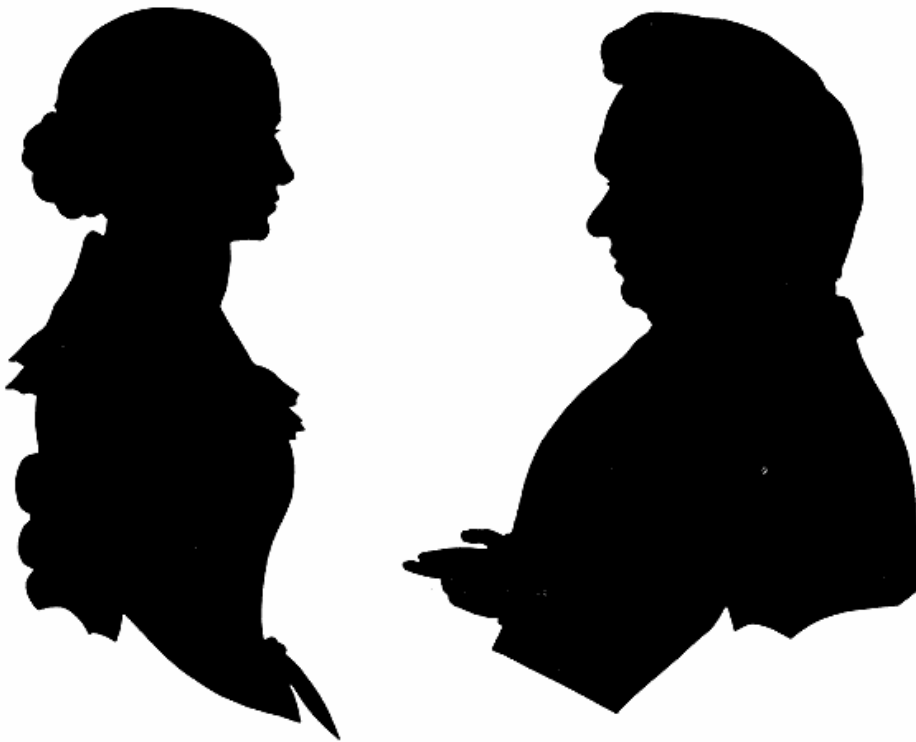
J. L. Heiberg og H. C. Andersen. Kgl. Bibl.

Peter Joachim B.), Dorthea Brandt, f. Henningsen (1823–1881, g. m. pastor C. J. B.), hendes broder Julius Henningsen (landmand), og deres moder Marie Henningsen, f. Olding (1801–1872, g. m. urtekræmmer Frantz Peter H.) samt P. A. Schleisner (1818–1900, læge, hygiejniker). Fem andre af de silhouetter, C. J. Brandt ejede, er nu hos prokurist, cand. merc. Henrik A. Rosenvinge, Hellerup. De viser forannævnte J. L. A. Kolderup-Rosenvinge, der her er gengivet i uniform, hans hustru Abigael Kolderup-Rosenvinge, f. Lange (1791–1846) og tre af deres børn: Sophie Kolderup-Rosenvinge (1817–1888), Vilhelmine Rothe, f. Kolderup-Rosenvinge (1823–1888, g. m. stiftsprovst Conrad R.) og Valdemar Kolderup-Rosenvinge (1828–1889, officer, vandbygningsdirektør). I familien Roed-Müllers eje findes yderligere to silhouetter af denne

slags. De forestiller henholdsvis P. C. Stenersen Gads søster Augusta Müller, f. Gad (1815-1904) og hendes daværende forlovede, senere ægtefælle Lyder Müller (1812-1882) og menes klippet 1840. Endelig udstilles på Berlingske Tidendes Silhouet-Udstilling 1931 som nr. 434 en silhouet af Karen Scharling, f. Ørsted (1815-1892), gengivet i katalogen, og Kgl. Bibl. har to, lidt forskellige af præsten, den teologiske forfatter A. G. Rudelbach (1792-1862) og to ligeledes indbyrdes varierende af pastor E. C. Tryde (1781-1860).

Enkelte af silhouetterne er blevet litograferet, således A. W. Glahns 1850 (P. B. C. Westergaard: Danske Portrætter (I-II, 1930-33) nr. 3640), J. P. Mynsters 1875 i litogravure (W. 8253), Sophie Skouboes 1848 (W. 11093⁴), C. E. F. Weyses 1874 i litogravure (W. 12955) og H. C. Ørsteds 1851 (W. 13618). Men langt flere er blevet gengivet i træsnit 1853: H. G. Clausen (W. 2203), N. David (W. 2546), Frederik VI, Grundtvig (W. 3841), fru Heiberg (W. 4668), madam Holst (W. 5240), Orla Lehmann (W. 7053), Madvig (W. 7582), Mynster (W. 8252), Münter (W. 8267), Schouw (W. 10664), Sibbern (W. 10958), Thorvaldsen (W. 12032), Weyse (W. 12953) og H. C. Ørsted (W. 13607). Disse træsnit findes alle i Corsaren som illustrationer til en feuilleton, der samme år udkom i bogform: *En Silhouetteur. Rhapsodie, med mange sorte Portraiter*. Udgiven af C. Asper Courrosa [o: Claudius Rosenhoff]. Men der findes endnu en St. Pederstrædesilhouet gengivet i Corsaren og bogen, Henrik Hertz's fra tredje levering. Han har blot fået kjole og krave på og figurerer således munderet som den omstridte Hauptpastor ved Petri Kirke, dr. Joh. Chr. Gottberg Johannsen (W. 5961). Der var ikke navne skrevet bag på silhouetterne fra St. Pederstræde, de stod kun på omslaget, og enhver Liebhaber i 1838 kunne kende forskel på H. C. Andersen, Hertz og hr. og fru Heiberg. Da dr. Johannsen vitterlig lignede Hertz en del, har „En Silhouetteur“s illustrator åbenbart troet, han havde dr. Johannsens kontrafej for sig og, for at understrege silhouettens måske lidt svage lighed, forsøgt at styrke denne med den gejstlige dragt.

Hvem har nu udført de godt halvandet hundrede silhouetter, vi her har opregnet? Louis Bobé, som i mange år havde interesseret sig for denne portrættype⁵, siger i en indledning til ovennævnte silhouetudstillings katalog, side 13 f.: „Efter Schmitz [1762-1823] var blandt Skyggeridsets Dyrkere herhjemme vel den mest fremtrædende og tillige mest kultiverede *Carl Adolf Muhle* (1786-1855), en saare alsidig Mand, juridisk Kandidat med fin Eksamen, Bogholder ved den færøiske Handel, Medaillør og Stempelskærer og ikke mindst Silhouettør. Hans Kendskab til

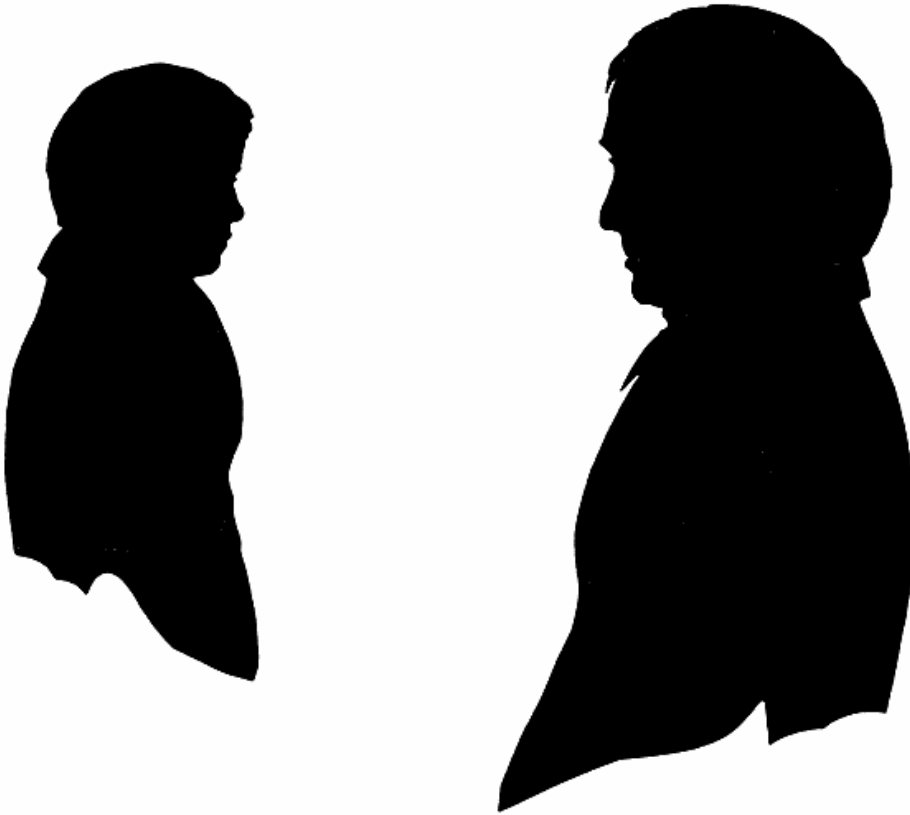
Johanne Luise Heiberg og hendes ældre kollega N. P. Nielsen. Kgl. Bibl.

Individualiteten hos Samtidens ledende Mænd, hans kunstneriske og skarpe Blik i Forening med en sikker Haand viser sig i de Silhouetter (i fuld Figur), han har klippet af dem, og som samledes til Suiter, der var meget skattede af Samtiden.“ De suiter af denne art, der vistest på udstillingen, var dels nr. 186, som omfattede de to rammer på hver seks, som Frederiksborgmuseet senere erhvervede, dels nr. 304, som bestod af 10, vi kender fra Frederiksborgs og provisor Henning Sørensens rammer. St. Pederstræde serien var repræsenteret under numrene 178 og 185, førstnævnte med kommentaren, at silhouetterne var klippet „i Fasan-gaarden under festlige Sammenkomster“. Endelig nævnes, med medicinalhistorikeren, apoteker P. Hauberg som ejer, under nr. 145 nogle stambogsblade på hvilke portrætterne er „udført af Medaillør Muhle“. De erhvervedes senere af forlagsboghandler Ejnar Munksgaard⁶⁾, og seks af dem⁷⁾ er nu i Kgl. Bibl.s besiddelse. De hører alle til samme œuvre, som vi her beskæftiger os med.

Bobé sætter ikke disse silhouetter i forbindelse med Rosenhoffs illustrationsmateriale, men skriver (l. c., s. 14:) „Den sidste og fanatiske

Dyrker af denne Kunst [5: Silhouetten] var Forfatteren *Claudius Rosenhoff* (1804-69), der i 1853 udgav sin mærkelige Bog med Titlen: „En Silhouetteur, Rhapsodie, med mange sorte Portraiter, udgivet af C. Asper Courrosa.“ Bogens Anonymitet, der har foranlediget, at ingen af Rosenhoffs Biografer omtaler den⁸⁾, skyldes vel de mange, ofte vittige og delvis skaanselsløse Bemærkninger, der ledsager de udmærkede og heldigt genivne Skyggerids af Datidens kendte Skikkelser, som Biskopperne Balle og Mynster, Dr. B. Münter, Grundtvig, Oehlenschläger, Weyse, Schou, Madvig og Sibbern, Fru Heiberg, Lucile Grahn o. a.“ Bobé har åbenbart ikke fæstnet sig ved illustrationsmaterialets sammenskrabede karakter: Silhouetten af N. E. Balle (W. 531) er udført efter Lahdes stik fra 1798 (W. 523), Oehlenschläger (W. 13545) er, som Povl Eller⁹⁾ gør opmærksom på, udført efter en tegning af Gertner (Eller nr. 33). Lucile Grahn ser ud, som om hun var tegnet af Klæstrup, i hvert fald har stilen intet tilfælles med de øvrige nævnte otte portrætter. Det er for resten netop P. C. Klæstrups navn, man møder, hvis man studerer Almanak eller Huuskalender for 1855. Udgivet og forlagt af Flinch. På side 72 nævnes som mulig præmie: „Silhouetteuren, Rapsodi med mange sorte Portraiter, indeholdende Characteristiker og Begivenheder, forstørstedelen under Frederik VI's Regjeringstid. Udgivet af C. Asper Courrosa. Portraiterne af Klæstrup, 1 Rd.“ Samme annonce ses i almanakken de følgende to år, åbenbart uden at dens flittige bidragyder, Claudius Rosenhoff har fundet anledning til at protestere.

Også H. G. Olrik går i sin afhandling om „Silhouetten“ i den af Louis E. Grandjean og Albert Fabritius redigerede „Den lille portrætkunst i Danmark siden 1750“, Kbh. 1949, ind for Muhles og Rosenhoffs paternitet til vore silhouetter. Han siger, side 126, at af Carl Adolph Muhles „silhouetter, der var yndede af hans samtid, og som af og til samledes til hele rækker, sås een, tilhørende cand. pharm. P. Hauberg, på silhouetudstillingen i København 1931, og to af hans klip, af H. C. Ørsted og hans datter Karen, senere gift med kemikeren E. A. Scharling, gengaves i kataloget“. Og om Claudius Rosenhoff hedder det bl. a. (s. 128): „„En Silhouettør“ tekst ledsages af 36 originale, af forfatteren udførte skygebilleder, hvoraf 20 danske portrætter, som havde været brugt i „Corsaren“; flere af dem synes gode og vellignende.“ Olrik dvæler derpå ved en karikatur¹⁰⁾, hvis forlæg måske virkelig skyldes Cl. Rosenhoff, og slutter med at sige: „Af En Silhouettør's andre klip synes de to af skuespillerinderne Elise Holst og Johanne Luise Heiberg at stå højt. Bogen selv med dens morsomme titelblads-tegning: en silhouettør med papir og saks, er vistnok nu en sjældenhed.“

Den 8-10 årige Chr. Bruun og den halvtreds år ældre E. C. Werlauff, begge historikere og begge i spidsen for Kgl. Bibl., henholdsvis 1863-1901 og 1823-1861. Fru Nørballes album og Kgl. Bibl.

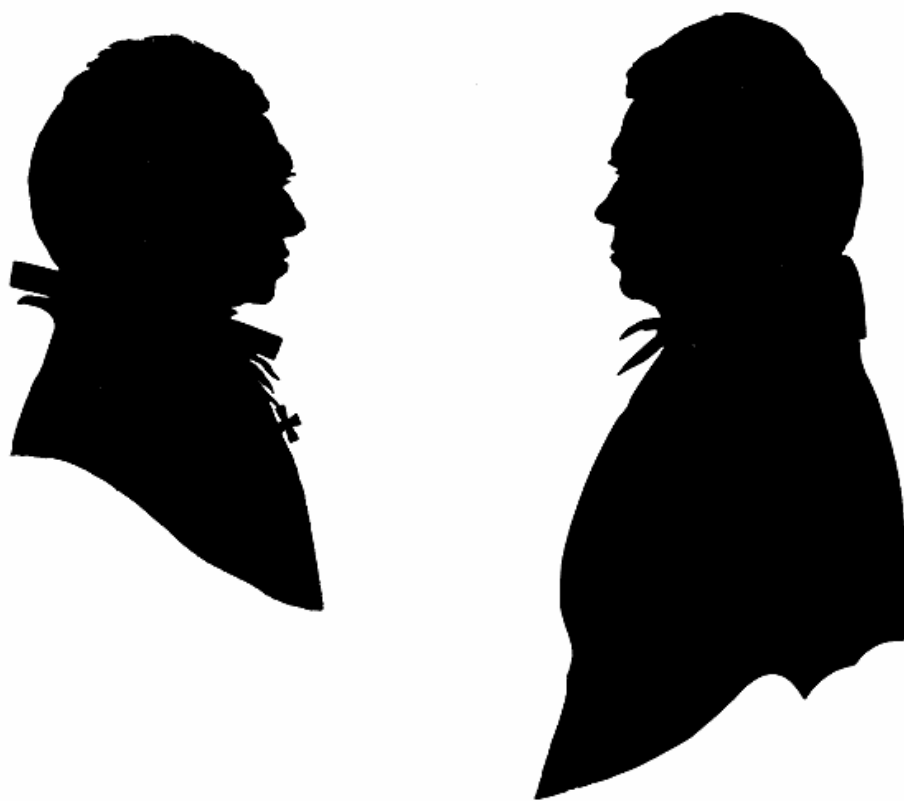
Vi står altså, som til indledning bemærket, med to ophavsmænd til disse silhouetter: C. A. Muhle og Cl. Rosenhoff. Og dertil kommer, som præmielisten i Flinchs almanak viste, P. C. Klæstrup. Sidstnævnte kan der straks ses bort fra som psaligraf. Der findes intet overleveret om, at han skulle have klippet silhouetter, hans stil er fjernt fra den, der ses i de femten forannævnte portrætter i „En Silhouetteur“. Men han har nok leveret tegningerne til træsnittene for så vidt som han har kopieret silhouetterne, tilføjet Henrik Hertz's kjole og krave samt omdannet et par almindelige profilportrætter til silhouetter.

Men heller ikke Claudius Rosenhoffs kandidatur til posten som udøvende silhouetterør kan tages alvorligt. Den skyldes en sen identifikation af „En Silhouetteur“ med dens forfatter og overser træsnitillustrationernes afhængighed af ældre forlæg. At Rosenhoff skulle have fremstillet

disse, tyder intet på, og han boede i 1838 ikke i St. Pederstræde, men i det af ham ejede hus Lavendelstræde 90 (senere gadenummer 12). At han skulle have brugt dækadresse for at sælge en så nobel silhouetserie, er, trods hans koketteri med pseudonymer, en urimelig tanke.

Heller ikke Muhle boede 1838 i St. Pederstræde, men i Overgaden oven Vandet 182 (det senere nr. 44) ligeledes som husets ejer. Til nød kunne det tænkes, at han som embedsmand ville holde sin udgivelse af silhouetserien skjult. Men at han så samtidig, som det fremgår af anmeldelserne i „Dagen“ og „Den Frisindede“, skulle lade sig kalde ud til enkeltpersoner og familier for at silhouettere dem mod betaling samt sidde hjemme om formiddagen fra 9 til 10 for at afvente kunder, er lidet sandsynligt. Det er derimod en rimelig tanke, at en medaillør og stempeleskærer *con amore* som Muhle kunne have fundet på at klippe nogle silhouetter. En samling silhouetter af ham selv og hans kreds, der var på udstillingen i 1931 under nr. 317-319, er dog ikke, hverken af Bobé eller Olrik nævnt som arbejder af C. A. Muhle, og familietraditionen synes at gå ud på, at de skyldes hans søn, billedhuggeren Thorvald Mule (der stavede sig uden h). De er i hvert fald ikke fra samme hånd som St. Pederstræde-silhouetterne. Dette gælder tillige alle andre silhouetter, det ved største imødekommenhed er lykkedes at fremskaffe fra familiens vægge og gemmer.¹¹⁾

De to-tre fædre til vore silhouetter er nu reduceret til ingen. Men der er endnu et navn at tage i betragtning. 1946 forærede malerinden Elisabeth Neckelmann Kgl. Bibl. 39 silhouetter, der ifølge traditionen skulle være klippet af en pastor Fousing. Det var H. C. Andersen, P. O. Brøndsted, H. N. Clausen, Grundtvig o.s.v., alle dem, vi kender fra de seks leveringer og fra det store album. Men dels var sidstnævnte dengang ikke biblioteket bekendt, dels afveg de 39 med hensyn til afskæring foruden både indbyrdes og fra de to eneste silhouetter med lignende betegnelse, Kgl. Bibl. havde, nemlig to fra den Windingske samling, der af en tidligere ejer var signeret Faussing fec.: Caroline Amalie og Christian VIII. Ifølge tommelfingerregelen, at man skal kende silhouetterøren på brystbilleders afskæring eller helfigurers fødder, var de ikke fra samme mand. Heller ikke konstateringen af, at præsten hed Fausing med a og eet s virkede betryggende m. h. t. traditionens og påskrifternes pålidelighed. Imidlertid gav Wibergs præstehistorie under Torsted-Header den oplysning om Niels Christian Fausing, at han „ernærede, medens han laa i Kbh., sig og sin Hustru ved sin Færdighed i, at klippe Silhouetter, som lignede meget godt; var i det Hele meget kunstfærdig; derhos retskaffen og elskelig.“ Vi havde altså her en, bortset fra Wibergs kommen-

Det i Corsaren og „En Silhouetteur“ gengivne træsnit af pastor Joh. Chr. Gottberg Johannsen og en klippet silhouet fra St. Pederstræde-serien af Henrik Hertz. En vis lighed mellem præsten og digteren har medført, at sidstnævntes silhouet med tilføjet kjole og krave, magen til fx. Grundtvigs foran gengivne, er blevet brugt som forlæg for træsnittet af Dr. Johannsen. Kgl. Bibl.

tar, så at sige ukendt dansk silhouetter, hvis *œuvre* ikke kunne være helt ringe af omfang, hvis det skulle have bidraget væsentligt til at ernære et par mennesker i hovedstaden, selv om det af hans eksamensbevis fremgår, at han „har kæmpet med meget trange Kaar“.

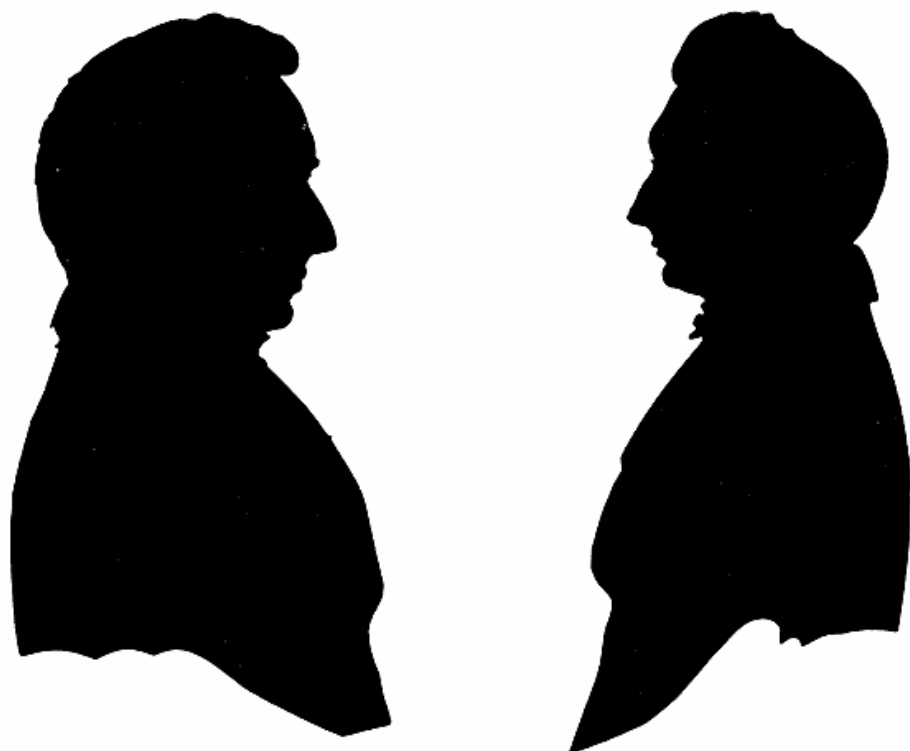
Om Fausing vides i øvrigt kun lidet. Han var gårdejerson, født 30.11. 1806 i Nørre Gørding, seminarist 1826 fra Borris, gift 1836 med Marie Voetmann (1817–1905), student som privatist 1838, cand. theol. 1844, blev kapellan 1847 hos sognepræsten for Gellerup og Sunds, 1848 hos sognepræsten for Jerne og Skads. Han var svag af helbred og efter flere års „brystbetændelse“ døde han 15.4.1857, fire uger efter at være blevet udnævnt til sognepræst for Torsted og Hover, men uden at have tiltrådt sit embede.

Efterhånden som jeg lærte de danske silhouetter fra 1830erne bedre at kende, og især efter at jeg havde set fru Nørballes album, blev det mig klart, at Fausing måtte være silhouettøren fra St. Pederstræde. En sådan fattig student kan man ikke finde i vejviseren, og heller ikke på anden måde har hans adresse i 1838 kunnet fastslås. Derimod er han og hans kone naturligvis med i folketællingen 1. februar 1840 og viser sig da at bo om ikke i nr. 114, 3die Sal (senere gadenr. 23), så dog i St. Pederstræde 123, Baggaarden 2den Sal (senere gadenr. 43). Han opgiver sig som „*Studiosus Theologiæ* lever tildels af Informationer“. Her nævnes silhouetteringen altså ikke, dog er der plads til den under „tildels“. Men fredag den 4. september samme år har Aarhus Stifts-Tidende følgende annonce: „*Stud. theol. Fausing, bekjendt fra Kjøbenhavn som heldig Silhouetteur, agter at forblive her i Byen til Mandag Aften og træffes hos Farver Woetmann*¹²⁾ paa det store Torv. Dersom Nogen skulde ønske at silhouetteres, vil Prisen være 1 Mk. 8 β Stykket.“ Måske har han manglet rejsepenge. I hvert fald kom han af sted som planlagt, den 7., og opføres to dage efter i avisen under rejsende med „*Jahnsens Paquet til Kjøbenhavn*“: „*Student Fausing. Mad. Fausing.*“¹³⁾

Andre trykte kilder om Fausings silhouettering har jeg ikke kunnet finde. I nekrologerne¹⁴⁾ nævnes den ikke, og ingen af de portrætterede synes at have ytret sig skriftligt om Fausings virksomhed, en del af de prominenteste måske fordi de er blevet klippet uden at vide af det. Selv nulevende slægtninge af ham eller hans hustru, der kunne berette om hans eftermæle i familien som silhouettør eller fremvise ukendte portrætter fra hans hånd, har ikke været til at opspore.¹⁵⁾

Skal man i mangel af direkte bevis sammenfatte indicierne for, at N. Chr. Fausing er den søgte silhouettør, må de især blive følgende:

Fausing vides at have ernæret sig ved at silhouettere fra slutningen af 1830erne til begyndelsen af 1840erne. Nogle silhouetter af den samme type som St. Pederstræde serien er blevet tilskrevet pastor Fousing, respektive påtegnet Fausing fec. Andre bestemmelser af denne silhouettes ophavsmand: Muhle, Rosenhoff, synes ikke at holde stik. Fausing boede to år senere i nærheden af 1838-silhouettørens bopæl. Fausing kunne som gift stud. theol. have grund til ikke at ville irritere de dengang nok mindre hærdede professorer ved at bringe sit navn i forbindelse med denne forretningsmæssige indsats; at han, eventuelt i en snæver vending, i det fjerne Aarhus indrykker en annonce med navn er en anden sag. Silhouetterne omfatter alle de lærere, Fausing nævner i sit *petitum*: Scharling, Hohlenberg, Engelstoft, Martensen, H. N. Clausen. Også samtidige teologiske studerende og deres slægtninge er så talrigt

N. Chr. Fausing, præst, og hans lidt yngre embedsbroder og ven Lyder Müller. Alt tyder på, at Fausing er silhouetteren fra St. Pederstræde og ophavsmanden til de i artiklen omtalte halvandethundrede silhouetter. Fru Nørballes album og familieej.

repræsenteret, at det måtte undre, hvis en udenfor stående som fx. Muhle skulle have haft et klientel af denne sammensætning, mens det netop var sådanne kunder, man ville vente, Fausing skulle kunne få. Alt forekommer mig at pege mod ham.

Fausings værk omfatter mange af 1830ernes betydelige danske samt en del af de unge, der, som fx. Mørk Hansen, skulle gøre sig gældende senere i århundredet. Det er det sidste større danske silhouet-œuvre inden daguerreotypitiden. Men dets varierede karakter¹⁶⁾ og mange af klippenes sjældenhed¹⁷⁾ har gjort det vanskeligt at overskue, og St. Pederstræde silhouetterens anonymitet har hidtil hindret, at det blev kendt under den rette autors navn.

NOTER

¹⁾ Se: W. Hjort: Nikolaj Gottlieb Blædel, Et Livsbillede. Nyborg 1881. Side 12-13. Silhouetternes rækkefølge, der hverken er alfabetisk eller efter alder, ej heller, hvis W. Hjort har ret i, at brødrene Skouboe var stifterne, efter anciennitet, er vel enten efter status i foreningen på toårsdagen eller rent tilfældig. Forespørgsler til Falsterspecialister har ikke bragt noget supplement til, eller blot en bekræftelse af, det af Hjort meddelte. Denne nævner udover de i bogen gengivne medlemmer Leon[h]ard og Christian Trojel samt Immanuel Barfod, men omtaler af de i bogen afbildede ikke Mouritz Mørch, præsten Rasmus Nielsen (1816-1881) og Carl Trap. Ingen af de sytten medlemmer har, så vidt jeg kan se, i breve, dagbøger eller erindringer etc. ytret noget om, hvem silhouetterne i bogen skyldes. - ²⁾ På Winkel & Magnussens auktion nr. 269, 1940, var de to rammer henholdsvis nr. 425 og 427. Begge stammede fra maleren Peter Istedes bo. Fru Isted udstillede dem på Berlingske Tidende's Silhouet-Udstilling 1931 under nr. 186.

³⁾ Placeringen på bladene er, med underskrifternes bogstavering, følgende: 1, [en enkelt silhouet, brystbillede, af anden type, forestillende apoteker Andreas Lorentzen Schwings, 1766-1832]; 2, F. C. Sibbern, H. C. Andersen, Orla Lehmann, H. C. Ørsted; 3, J. P. Mynster, N. F. S. Grundtvig, H. N. Clausen, P. O. Brøndsted †; 4, Frederik VI. Rex †, Christian VIII. Rex †, Adam Oehlenschläger †, H. G. Clausen †; 5, B. Münter, I. W. Hornemann †, E. C. Werlauff, A. S. Ørsted; 6, E. Skouboe, Sophie Petersen †, Betty Petersen, Hansine Petersen; 7, Instructeur Nielsen, Mdam Nielsen, Mdam Holst, Skucspiller Holst; 8, K. B. Sidenius, F. C. Hillerup, Capitain Bierre, P. C. Gad; 9, O. Bang, Lieutenant Sommerfeldt, I. F. Schouw, Jfr. Fieldsted; 10, B. Sidenius, [ca. 3 årig pige, halv figur, bold eller æble i hånden, kyse på hovedet], Fausing, Fru Ramus; 11, I. L. Heiberg, Fru Heiberg, Henrik Herz, C. E. F. Weyse †; 12, Jens Skouboe, Henrik Roth, Leonard Trojel, Christian Trojel; 13, Mouritz Hansen, Niels Hansen, Nicolai Blædel, Carl Bregendahl; 14, R. Willmers, Othilia Sommerfeldt, [ubetegnet ung dame], D. Fog; 15, A. Thorwaldsen †, H. Martensen, C. N. David, J. N. Madvig; 16, Christian Kampmann, Hak Kampmann, Immanuel Barfod, Rasmus Nielsen; 17, Wilhelm Hjort, Ulrik Gram, Erhard Hald, Ferdinand Bjering; 18, † Jens Fangel Petersen †, † Julius Tingberg Petersen †, [intet i nederste række]; 19, [helsides, helfigurs:] Mdam Marie Hansen, Forvalter Hansen; 20, [helsides, helfigurs:] Larde Hansen, Frederik Hansen; 21, [helsides, helfigurs:] Ludvig Hansen, Bille Hansen; 22, Wilhelm Bloch, Lorentz Trojel, Carl Trap, Otto Glahn; 23, Biskop Öllgaard, Dr. C. E. Scharling, Dr. M. H. Hohlenberg †, Dr. C. T. Engelstoft; 24, Otto Bloch, Simon Stallknecht †, Forvalter Lund, Forvalter Rasmussen; 25, I. F. Hagen, Dronning Caroline Amalia, Emilie Hagen, Marie Hagen; 26, Christian Bruun, Magdalene Böving, Professor Rasmus Nielsen, Magister Lindberg; 27, Justitsraad Molbech, Generalkrigscommissar Dr. Neergaard, Doctor Dreier, Doctor Fangel †; 28, A. C. sal. Petersen, Lieutenant A. Bjerregaard, Student Nyholm, K. F. Wiborg; 29, Justitsraad Schjern, Regimentschirurg Larsen, Cand. theol. Brandt, Pastor H. C. Lassen; 30, Dr. Kierkegaard, Pastor Spang †, A. W. Glahn, Lic. theol. Kollthoff; 31, Student P. Mazanti, cand. jur. L. Chr. Larsen, [ubetegnet yngre mand], Student Manzius; 32, M. Mørch, E. Biering, Fru Bierre, Christine Frellsen †; 33, v. Preetzmann, E. Smidt, Fru Bergsö, M. Lange; 34, Oberlehrer Bodinus, Klätte, Rikke Smidt †, Fru Hagen; 35, Neumann, v. Haffner, Thrine Skouboe, Lovise Helveg; 36, [alene, i øverste højre hjørne, uden underskrift: Frederik VII]; 37, Lovise Smidth, Frøken Schiern, Walde-

mar Müller, Holger Petersen; 38, L. Engelstoft, N. Winge, F. C. Petersen, Kolderup-Rosenvinge.

Som det ses, er leveringerne fra St. Pederstræde holdt nogenlunde samlet: Side 3 svarer til levering II, 5 til VI og 7 til V, mens halvdelen af side 2 og af side 4 tilsammen udgør levering I, trefjerdele af side 11 og een fjerdedel af side 2 levering III og endelig halvdelen af side 15 suppleret med et billede fra henholdsvis side 11 og 9 levering IV. Også andre prominente er nogenlunde samlet arkvis, vagabonderne, af hvilke Christian Biering og August Blædel mangler, ligeså. Dog har her også andre synspunkter åbenbart gjort sig gældende: Edvard Skouboe er anbragt sammen med sin forlovede, Sophie Petersen, og hendes to søstre; Julius Tingberg Petersen sammen med sin fader. Mellem de fleste af de øvrige personer er der spredte slægtskabsforbindelser, Elisa Hagen er moder til Emilie, J. F. og Maria Hagen; B. Sidenius og fru Ramus henholdsvis farfader og mormoder samt plejemor til den ubenævnte Marie Adelaide Sidenius; A. W. Glahn fader til Otto Glahn og, på sin hustrus side, onkel til K. B. Sidenius o.s.v.

⁴⁾ Må være udført efter eksemplaret i albummet eller efter dets dublet. – ⁵⁾ En bog „Danske Silhuetter. Samlinger i offentlig og privat Eje. I. Indledning og personalhistoriske Oplysninger af Louis Bobé“ skulle 1918 have været udsendt af Det akademiske Antikvariat, men synes ikke at være nået længere end til det eksemplar i ombrudt korrektur fra Niels P. Thomsens bogtrykkeri, der findes på Kgl. Bibl. – ⁶⁾ Berlingske Aften 1934, 6. og 13. april samt 4. maj. Under 13. april anføres, „at Silhouetterne er klippet af Carl Adolf Muhle. De var udstillet paa Berlingske Tidendes Silhouet-Udstilling 1931 og er omtalt forskellige Steder, f. Eks. i Erslevs[!] Forfatter-Leksikon, i N. Bøghs „Vilh. Kaalund“ o.s.v.“ Det er dog ikke silhouetterne, men blot Muhle, der er omtalt de pågældende steder, som intet bidrag giver til løsningen af vort silhouetproblem. – ⁷⁾ J. C. Lindberg, H. L. Martensen, filosofen Rasmus Nielsen, A. G. Rudelbach, E. C. Tryde og E. C. Werlauff. – ⁸⁾ Det er rigtigt at fx. Otto Borchsenius i *Fra Fyrerne*, I, 1878, s. 167–173, eller Erslevs supplement ikke nævner bogen, men Nic. Bøgh har den i hvert fald med i sin artikel om R. i *Bricka: Dansk Biografisk Leksikon*, XIV, 1900. Pseudonymet Courrosa kan i øvrigt ikke have været en gåde for ret mange lasere af Corsaren under Rosenhoffs redaktion. – ⁹⁾ Povl Eller: *Adam Oehenschläger Portrætter*, 1958, nr. 33, og N. F. S. Grundtvig *Portrætter*, 1962, nr. 25.

¹⁰⁾ Den pågældende silhouet med underskriften „Petitionsbranden“ viser den stænderdeputerede Arnoldus de Fine Skibsted, som på Roskilde stænderforsamling 1840 foreslog, at man skulle brænde befolkningens forfatningsadresser, „petitionerne“. Olrik synes at overse, at Rosenhoff, hvor han (side 238–240) skildrer silhouettørens „afklipping“ af den stænderdeputerede og karikaturens videre skæbne, fabulerer frit, hvilket bl. a. fremgår af, at det forudsættes, silhouettørens moder er død, mens Rosenhoffs var i bedste velgående og først døde 1861, 84 år gammel. Silhouetten (W. 11080) er således næppe forlæg for raderingen W. 11079, men omvendt, og sidstnævnte, der er signeret C. Rosenhoff, kan, forudsat den ikke er udført i 1840, godt, som Westergaard i sit register forudsætter, være gjort af Rosenhoffs i 1834 fødte søn, Carl. Men hvis det er Claudius Rosenhoff, der har udført forlægget til denne ene silhouet, så viser stilforskellen, med al hensyntagen til karikeringen, at han ikke kan være ophavsmand til de silhouetter, der her er tale om. Er det ikke ham, er det tvivlsomt, om der overhovedet kan påvises noget tegnet, stukket eller klippet etc., der stammer fra hans hånd. Weilbachs sidste udgave også taget i betragtning. – ¹¹⁾ Jeg skylder direktør Otto Malling, udstilleren fra 1931, stor tak for hans utrættelige hjælp i denne sag. – ¹²⁾ Antagelig

en farbroder til Fausings hustru. – ¹³⁾ En forespørgsel i Aarhus Stiftstidende 25.3.1961, om nogen læser kendte silhouetter, der vidstes at være udført af Fausing, gav desværre intet resultat. – ¹⁴⁾ Vesterjydsk Avis eller Varde politiske- og Avertissementstidende indleder 28.4.1857 med godt en halv spalte om N. C. Fausing. Den citeres in extenso af Ribe Stifts-Tidende for 30.4.1857. – ¹⁵⁾ Selv en N. Chr. Fausing, der døde i Ringsted 27.10.1914, og hvis datter det lykkedes at opspore, havde trods navneligheden – ikke identiteten, da Chr. stod for Christensen – ingen slægtsforbindelse med præsten. – ¹⁶⁾ Der er circa syv forskellige afslutninger forneden plus nogle der ser ud, som om helfigurssilhouetter af deres ejere er blevet klippet af til halv længde. Også ridderkors etc., der tit er gengivet, kan være ret forskelligt placeret. – ¹⁷⁾ Mange af de i albummet forekommende silhouetter, som fx. fru Bergsøes og Otto Glahns, kendtes ikke af de pågældendes familier. Mange af Kgl. Bibl.s i de senere år erhvervede silhouetter af betydelige danske synes ikke at være kendt af deres biografer.